

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ -
Архитектонски факултет**

НАСТАВНОМ И НАУЧНО – УМЕТНИЧКОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата Драгољуба Д. Боројевића

Одлуком Наставног и научно-уметничког већа Факултета бр. 01-503/2-4.2 од 30. марта 2026. године, именовани су чланови Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Драгољуба Д. Боројевића под насловом:

**РАЗВОЈ МАТЕРИЈАЛНИХ И НЕМАТЕРИЈАЛНИХ ВРЕДНОСТИ ДИНАРСKE
БРВНАРЕ НА ПРОСТОРУ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ**

др Марко Николић, ванредни професор

Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

др Јелена Ристић Трајковић, ванредни професор

Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

др Милош Аранђеловић, доцент

Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

др Светлана Боројевић, редовни професор

Универзитет у Бањалуци - Филозофски факултет

После прегледа достављене Докторске дисертације и других пратећих материјала, као и разговора са Кандидатом, Комисија је сачинила следећи:

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1 Хронологија одобравања и израде дисертације

Кандидат Драгољуб Д. Боројевић, дипл. инж. арх, уписао је Докторске академске студије – Архитектура и Урбанизам на Универзитету у Београду – Архитектонском факултету, школске 2008/2009. године. Кандидат је остварио 120 ЕСПБ бодова. Након исписа на лични захтев, у школској 2023/2024. години, извршено му је признавање положених испита и одобрен поновни упис на трећу годину докторских академских студија. Кандидат је положио предмет *Тематско истраживање* са оценом 10 (десет), док је пријаву теме докторске дисертације одбранио 17. септембра 2024. године пред Испитном комисијом за полагање испита *Израда и одбрана пријаве докторске дисертације*.

На основу члана 106. Статута Универзитета у Београду □ Архитектонског факултета („Сл. билтен АФ”, бр. 134/23 – пречишћен текст и 137/24), а у вези са чланом 26. Правилника о докторским студијама („Сл. билтен АФ”, бр. 122/20 и 136/23) и Одлуком Већа докторских студија Универзитета у Београду - Архитектонског факултета у Београду од 21. октобра 2024. године, Наставно и научно □ уметничко веће Факултета је, на седници одржаној дана 28. октобра 2024. године, донело одлуку број 01-2141/2-10.8. којом је образована Комисија за оцену научне заснованости теме докторске дисертације кандидата Драгољуба Д. Боројевића, дипл. инж. арх, под насловом: „Развој материјалних и нематеријалних вредности динарске брвнаре на простору Босне и Херцеговине“ у саставу:

- др Марко Николић, ванредни професор, ментор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Јелена Ристић Трајковић, ванредни професор, члан Комисије
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Милош Аранђеловић, доцент, члан Комисије
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Светлана Боројевић, редовни професор, члан Комисије
Универзитет у Бањалуци - Филозофски факултет

На основу члана 108. Статута Универзитета у Београду □ Архитектонског факултета („Сл. билтен АФ”, бр. 134/23-пречишћен текст, 137/24 и 138/24), и члана 30. Правилника о докторским студијама на Универзитету у Београду – Архитектонском факултету („Сл. билтен АФ”, бр. 122/20 и 136/23) и сагласности Већа научних области грађевинско □ урбанистичких наука Универзитета у Београду од 25. децембра 2024. године, Наставно и научно □ уметничко веће Факултета је, на седници одржаној 27. јануара 2025. године, донело одлуку број 01 □ 99/2 □ 6.5 да се кандидату Драгољубу Д. Боројевићу, дипл. инж. арх, одобрава рад на теми докторске дисертације, под насловом: „Развој материјалних и нематеријалних вредности динарске брвнаре на простору Босне и Херцеговине“ и да се за ментора именује др Марко Николић, ванредни професор Универзитета у Београду - Архитектонског факултета.

У марту 2026. године, кандидат је завршио докторску дисертацију, уз сагласност ментора и потврђену оригиналност проверену према процедури Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду, и објављених радова у часописима категорије М23 и М51, повезаних са садржајем докторске дисертације, предао за Веће докторских студија Универзитета у Београду – Архитектонског факултета. На основу члана 109. и члана 110. Статута Универзитета у Београду □ Архитектонског факултета у Београду („Сл. билтен АФ”, бр. 134/23 □ пречишћен текст, 137/24, 138/24 и 140/25) а у вези са чланом 34. Правилника о докторским академским студијама („Сл. билтен АФ”, бр. 122/20, 136/23 и 139/25) и Одлуком Већа докторских студија Факултета од 23. марта 2026. године, Наставно и научно □ уметничко веће Факултета је, на седници одржаној дана 30. марта 2026. године, донело одлуку број 01 □ 503/2 □ 4.2 да се образује Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације под насловом: „Развој материјалних и нематеријалних вредности динарске брвнаре на простору Босне и Херцеговине“ кандидата Драгољуба Д. Боројевића, дипл. инж. арх., у саставу:

- др Марко Николић, ванредни професор, ментор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Јелена Ристић Трајковић, ванредни професор, члан Комисије
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Милош Аранђеловић, доцент, члан Комисије
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
- др Светлана Боројевић, редовни професор, члан Комисије
Универзитет у Бањалуци - Филозофски факултет

1.2 Научна област дисертације

Докторска дисертација припада образовно – научном пољу Техничко-технолошких наука, научној области Архитектура и урбанизам за коју је матичан Универзитет у Београду - Архитектонски факултет. Ментор дисертације је др Марко Николић, ванредни професор на

Универзитету у Београду - Архитектонском факултету. Списак радова који квалификују в. проф. др Марка Николића за ментора докторске дисертације обухвата:

Nikolić, M., Šćekić, J., Drobnjak, B., and Takač, E. “Examined in Theory – Applicable in Practice: Potentials of Sustainable Industrial Heritage Conservation in a Contemporary Context – The Case of Belgrade”, *Sustainability*, 16 (7), 2024, 2820. doi: 10.3390/su16072820 [M22]

Vukmirović, M., and **Nikolić, M.** “Industrial heritage preservation and the urban revitalisation process in Belgrade”, *Journal of Urban Affairs*, 45 (2), 2021, pp. 191–216. doi: 10.1080/07352166.2020.1851140 [M22]

Nikolić, M., Drobnjak, B., and Kuletin Čulafić, I. “The Possibilities of Preservation, Regeneration and Presentation of Industrial Heritage: The Case of Old Mint “A.D.” on Belgrade Riverfront”, *Sustainability*, 12 (13), 2020, 5264. doi: 10.3390/su12135264 [M22]

Nikolić, M., Vukotić Lazar, M., i Roter-Blagojević, M. “Spomenici svetske kulturne baštine na Kosovu i Metohiji - problemi i perspektive zaštite”, *Arhitektura i Urbanizam*, 53, 2021, str. 89-99. doi: 10.5937/a-u0-34403 [M24]

Nikolić, M., i Vukmirović, M. “Industrial Heritage along Belgrade Waterfront in Planning Documents”, *Arhitektura i Urbanizam*, 51, 2020, str. 81-103. doi: 10.5937/a-u0-28961 [M24]

Nikolić, M., and Šćekić, J. “Protection and Presentation of Cultural Landscape in the Case of Maglič Town“, In: G. Islami and D. Veizaj (Eds.), *Defensive Architecture of the Mediterranean, Vol XVI – Inter-national Conference on Fortifications of the Mediterranean Coast FORTMED 2024*, Tirana: Polytechnic University, 2024, pp. 215-222. doi:10.4995/Fortmed2024.2024.17974 [M33]

Nikolić, M., Šćekić, J., i Drobnjak, B. “Unapređenje nastavnog procesa u oblasti proučavanja graditeljskog nasleđa kroz multidisciplinarni pristup revitalizaciji i adaptaciji industrijskog nasleđa Beograda: Hangar Starog aerodroma“, U: O. Vučković (Ur.), *Zaštita graditeljskog nasleđa u 21. veku – izazovi i mogućnosti*, Beograd: Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Beograda, 2023, str. 26-37. ISBN 978-86-6100-030-0 [M33]

Nikolić, M. *Kulturno nasleđe i pitanje autentičnosti*, Beograd: Univerzitet u Beogradu – Arhitektonski fakultet, 2022. ISBN 978-86-7924-254-9 [M43]

Nikolić, M., Takač, E., and Šćekić, J. “Contemporary approaches to the revitalisation, presentation and promotion of cultural and natural heritage of the part of the Roman Limes - Case study of the late antique tomb in Brestovik”, *Archaeology and Science*, 18, 2022, pp. 233-252. doi: 10.18485/arhe_apn.2022.18.16 [M51]

Nikolić, M., i Šćekić, J. “Kulturno i prirodno nasleđe Đerdapa - izgubljena istorija ili potencijal za održivi razvoj?”, *Arhitektura i Urbanizam*, 55, 2022, str. 24-37. doi: 10.5937/a-u0-37943 [M51]

1.3 Биографски подаци о кандидату

Кандидат Драгољуб Д. Боројевић, рођен је 06. октобра 1975. године. Основну школу је завршио у Кнежеву и средњу Грађевинску школу у Бањалуци 1994. године. Започиње студије на Пољопривредном факултету у Бањалуци 1995-1997 година, када уписује студије архитектуре на Архитектонском одсеку Архитектонско-грађевинског факултета Универзитета у Бањалуци. Студије архитектуре завршава 2004. године.

Након завршених студија кандидат је ангажован 2004. године у звању асистента на Архитектонско-грађевинском факултету Универзитета у Бањалуци, а потом у звању вишег асистента до 2016. године. Докторске студије на Универзитету у Београду - Архитектонском факултету је уписао 2008. године.

Кандидат је поред учешћа у процесу образовања архитеката био ангажован у више архитектонских бироа, те има реализованих више архитектонских објеката. Учествовао је на архитектонско-урбанистичким конкурсима на којима је освајао награде.

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације

Докторска дисертација Драгољуба Д. Боројевића под насловом: „Развој материјалних и нематеријалних вредности динарске брвнаре на простору Босне и Херцеговине“ садржи 380 страна. Основном тексту дисертације претходи насловна страна на српском и енглеском језику, ментор и чланови комисије, резиме на српском и енглеском језику и садржај дисертације. Увод у тематски обухват дисертације, тј. прва глава заузима првих 15 страна текста, и обухвата проблем и предмет истраживања, циљеве истраживања, задатке истраживања, полазне хипотезе, методе истраживања, преглед научне оправданости и очекиваних резултата, као и изворе информација и литературе о предмету и проблему истраживања. Основни текст дисертације подељен је у четири дела, односно четири главе и садржи 295 страна, након којих је наведена библиографија, списак илустрација, табела и прилога аутора. Друга глава обухвата теоријски преглед тематског истраживања и садржи 165 страна текста, 44 илустрације, као и 1 табелу. Поглавља обухватају анализе теоријског оквира за истраживање народне архитектуре, преглед међународних повеља и препорука у свету у области заштите и ревитализације народне архитектуре, као и преглед законске регулативе у Босни и Херцеговини. Потом је приказана детаљна анализа формирања насеља кроз утицаје различитих фактора који утичу на избор места и изградњу насеља. У наставку друге главе приказана је анализа динарске брвнаре кроз услове њеног настанка и развоја, функционалне, конструктивне и обликовне карактеристике. Трећи део докторске дисертације обухвата операционализацију истраживања и садржи 65 страна текста, 32 илустрације, као и 1 табелу. Поглавља обухватају анализу контекста истраживања, анализу

изабраних студија случаја динарских брвнара на простору Босне и Херцеговине, као компаративну анализу и валоризацију динарских брвнара на простору Босне и Херцеговине према утврђеним критеријумима. Четврта глава садржи 29 страна текста, 7 илустрација и 1 табелу, која обухвата сумирање резултата истраживања, формирање смерница и препорука за планирање насеља, савремено пројектовање брвнара, као и смернице за заштиту, ревитализацију и презентацију народне архитектуре. Пети део представља закључна разматрања са основним закључцима, значајем добијених резултата са теоријског, методолошког и практичног становишта, као и смерницама и правцима за даља истраживања у оквиру теме. Библиографија се састоји из извора и литературе. Извори су везани за архивску, планску, пројектну и фотографску документацију у институцијама. Литература је подељена према областима и садржи 113 библиографских јединице, 4 табеле и 4 прилога са интервјуима. На крају рада дате су изјаве о ауторству, изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјава о коришћењу.

Садржај докторске дисертације обухвата следећа поглавља:

1. УВОД, стр. 1

- 1.1 Проблем и предмет истраживања, стр. 3
- 1.2. Циљеви и задаци истраживања, стр. 6
 - 1.2.1. Циљеви истраживања, стр. 6
 - 1.2.2. Задаци истраживања, стр. 7
- 1.3. Радне (полазне) хипотезе, стр. 9
- 1.4. Научне методе и технике истраживања, стр. 9
- 1.5. Научна оправданост истраживања, очекивани резултати и примена, стр. 10
- 1.6. Извори информација и литература о предмету и проблему истраживања, стр. 14

2. ТЕОРИЈСКИ ДЕО ИСТРАЖИВАЊА

2.1. Теоријски оквир за истраживање народне архитектуре, стр. 16

- 2.1.1. Дефинисање појмова, стр. 17
 - 2.1.1.1. *Механизми реакција*, стр. 17
 - 2.1.1.2. *Биофилија*, стр. 19
 - 2.1.1.3. *Потреба*, стр. 21
 - 2.1.1.4. *Нагон*, стр. 24
 - 2.1.1.5. *Инстинкт*, стр. 24
 - 2.1.1.6. *Емоције*, стр. 25
 - 2.1.1.7. *Склоности*, стр. 28
 - 2.1.1.8. *Народна архитектура*, стр. 29
- 2.1.2. Теорија перспективе и уточишта, стр. 36
- 2.1.3. Теорија савана, стр. 37
- 2.1.4. Теорија алтернативног излаза, стр. 38
- 2.1.5. Теорија биофилије, стр. 39

2.2. Повеље, препоруке и закони у свету и у Босни и Херцеговини, стр. 44

2.2.1. Повеље и препоруке у свету, стр. 44

2.2.1.1. *Декларација о заштити духа места*, стр. 45

2.2.1.2. *Конвенција о заштити светске културне и природне баштине*, стр. 48

2.2.1.3. *Конвенција о заштити архитектонског наслеђа Европе*, стр. 50

2.2.1.4. *Документ о аутентичности*, стр. 51

2.2.1.5. *Повеља о месту*, стр. 52

2.2.1.6. *Европска конвенција о пределу*, стр. 54

2.2.1.7. *Оквирна конвенција Савета Европе о вредности културног наслеђа за друштво*, стр. 55

2.2.1.8. *Повеља о вернакуларном градитељском наслеђу*, стр. 56

2.2.2. Препоруке и закони у Босни и Херцеговини, стр. 57

2.2.2.1. *Закон о културним добрима Републике Српске*, стр. 57

2.2.2.2. *Пословник о раду Комисије за очување националних споменика Босне и Херцеговине*, стр. 60

2.3. Анализа формирања насеља, стр. 63

2.3.1. Утицај психолошког контекста на избор места и изградњу насеља, стр. 66

2.3.1.1. *Позитиван утицај природе на човека*, стр. 66

2.3.1.2. *Однос према окружењу и место изградње насеља*, стр. 70

2.3.1.3. *Утицај склоности и преференција према природном окружењу на изградњу насеља*, стр. 72

2.3.1.4. *Реакције на окружење и њихов утицај на изградњу насеља*, стр. 73

2.3.1.5. *Окружење и елементи окружења које човек преферира*, стр. 75

2.3.2. Природни контекст и утицај на избор места и изградњу насеља, стр. 79

2.3.2.1. *Утицај рељефа на изградњу насеља*, стр. 80

2.3.2.2. *Утицај рекспозиције на изградњу насеља*, стр. 83

2.3.2.3. *Утицај ветрова на изградњу насеља*, стр. 84

2.3.2.4. *Утицај извора воде и водотока на изградњу насеља*, стр. 86

2.3.2.5. *Утицај модификованог терена на изградњу насеља*, стр. 86

2.3.2.6. *Утицај биљног покривача на изградњу насеља*, стр. 89

2.3.2.7. *Утицај микроклиматских услова на изградњу насеља*, стр. 91

2.3.3. Утицај друштвено-економског контекста на избор места и изградњу насеља, стр. 93

2.3.3.1. *Друштвено-економско уређење на посматраном подручју*, стр. 93

2.3.3.2. *Привређивање и начин живота становништва*, стр. 100

2.3.3.3. *Порези и начин плаћања пореза*, стр. 103

2.3.3.4. *Аграрна реформа и утицај на изградњу*, стр. 106

2.3.3.5. *Однос између објеката*, стр. 108

2.3.3.6. *Однос кућа-стаја*, стр. 109

2.3.3.7. *Однос насеља према путним комуникацијама*, стр. 110

2.3.4. Утицај технолошког контекста на избор места и изградњу насеља, стр. 112

2.3.4.1. *Алати и машине за изградњу*, стр. 112

2.3.4.2. *Доступни материјали*, стр. 113

2.3.4.3. *Средства за транспорт материјала*, стр. 113

- 2.3.4.4. *Машине и уређаји у домаћинству*, стр. 114
- 2.3.4.5. *Заштита дрвета и његова трајност*, стр. 114
- 2.3.5. Утицај културолошког контекста на избор места и изградњу насеља, стр. 114
 - 2.3.5.1. *Веровања*, стр. 115
 - 2.3.5.2. *Обичаји*, стр. 115
 - 2.3.5.3. *Религијска припадност*, стр. 115
 - 2.3.5.4. *Традиција*, стр. 116
 - 2.3.5.5. *Образовање*, стр. 116
- 2.4. Анализа динарске брвнаре, стр. 117**
 - 2.4.1. Настанак и развој брвнаре, стр. 117
 - 2.4.1.1. *Место изградње*, стр. 126
 - 2.4.1.2. *Оријентација*, стр. 127
 - 2.4.1.3. *Визуре и инсолација*, стр. 127
 - 2.4.2. Анализа основних функционалних карактеристика динарске брвнаре, стр. 129
 - 2.4.2.1. *Функционална подела брвнаре*, стр. 129
 - 2.4.2.2. *Подрум*, стр. 130
 - 2.4.2.3. *Кућа*, стр. 130
 - 2.4.2.4. *Соба*, стр. 133
 - 2.4.2.5. *Тавански простор и кров*, стр. 135
 - 2.4.3. Анализа контруктивних карактеристика динарске брвнаре и примењених материјала, стр. 137
 - 2.4.3.1. *Подрум*, стр. 138
 - 2.4.3.2. *Приземље - кућа и соба*, стр. 138
 - 2.4.3.3. *Кров*, стр. 142
 - 2.4.4. Анализа обликовних карактеристика динарске брвнаре, стр. 152
 - 2.4.4.1. *Обрасци природе у архитектури динарске брвнаре*, стр. 152
 - 2.4.4.2. *Естетске потребе и реакције као адаптације*, стр. 161
 - 2.4.4.3. *Природно окружење као предиктор естетских преференција*, стр. 163
 - 2.4.4.4. *Анализа утицаја природног окружења на облик динарске брвнаре*, стр. 166
 - 2.4.4.5. *Утицај природног окружења на пропорцијске односе приземља и крова брвнаре*, стр. 175
 - 2.4.4.6. *Функционална веза крова и стрехе са природним окружењем*, стр. 175

3. ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈА ИСТРАЖИВАЊА

3.1. Анализа контекста истраживања: простор Босне и Херцеговине, стр. 181

- 3.1.1. Културно - историјски развој, стр. 183
- 3.1.2. Анализа развоја локације, стр. 187
 - 3.1.2.1. *Психолошки контекст и услови који су утицали на избора места и изградњу*, стр. 187
 - 3.1.2.2. *Природни контекст и услови који су утицали на избор места и изградњу – мапирање насеља*, стр. 188
 - 3.1.2.3. *Друштвено-економски контекст и услови који су утицали на избор места и изградњу на посматраном подручју*, стр. 198

3.1.2.4. *Технолошки контекст и услови који су утицали на избор места и изградњу на посматраном подручју*, стр. 201

3.1.2.5. *Културолошки контекст и услови који су утицали на избор места и изградњу на посматраном подручју*, стр. 202

3.1.3. **Културно–историјско и природно наслеђе**, стр. 204

3.2. Анализа изабраних студија случаја динарских брвнара на простору Босне и Херцеговине, стр. 205

3.2.1. **Динарска брвнара у Рађићима општина Кнежево**, стр. 205

3.2.1.1. *Место изградње*, стр. 206

3.2.1.2. *Функционална организација*, стр. 207

3.2.1.3. *Конструкција*, стр. 209

3.2.1.4. *Облик*, стр. 209

3.2.1.5. *Материјализација*, стр. 212

3.2.1.6. *Осветлење*, стр. 213

3.2.2. **Динарска брвнара у Тријебову општина Мркоњић Град**, стр. 214

3.2.2.1. *Место изградње*, стр. 214

3.2.2.2. *Функционална организација*, стр. 215

3.2.2.3. *Конструкција*, стр. 217

3.2.2.4. *Облик*, стр. 218

3.2.2.5. *Материјализација*, стр. 218

3.2.2.6. *Осветлење*, стр. 218

3.2.3. **Динарска брвнара у Ћоралићима општина Кнежево**, стр. 219

3.2.3.1. *Место изградње*, стр. 219

3.2.3.2. *Функционална организација*, стр. 220

3.2.3.3. *Конструкција*, стр. 221

3.2.3.4. *Облик*, стр. 222

3.2.3.5. *Материјализација*, стр. 222

3.2.3.6. *Осветлење*, стр. 223

3.3. Компаративна анализа и валоризација динарских брвнара на простору Босне и Херцеговине према утврђеним критеријумима, стр. 225

3.3.1. **Компаративна анализа брвнара на посматраном подручју по постављеним принципима**, стр. 225

3.3.2. **Компаративна анализа брвнара на посматраном подручју и брвнаре у западној Србији**, стр. 227

3.3.2.1. *Утицај психолошког контекста на појаву разлика и сличности у начину изградње брвнаре у западној Србији и брвнаре на посматраном подручју*, стр. 228

3.3.2.2. *Утицај природног контекста на појаву разлика и сличности у начину изградње брвнаре у западној Србији и брвнаре на посматраном подручју*, стр. 229

3.3.2.3. *Утицај друштвено-економског контекста на појаву разлика и сличности у начину изградње брвнаре у западној Србији и брвнаре на посматраном подручју*, стр. 233

3.3.2.4. *Утицај технолошког контекста на појаву разлика и сличности у начину изградње брвнаре у западној Србији и брвнаре на посматраном подручју*, стр. 242

3.3.2.5. Утицај културолошког контекста на појаву разлика и сличности у начину изградње брвнаре у западној Србији и брвнаре на посматраном подручју, стр. 243

4. СУМИРАЊЕ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА И ФОРМИРАЊЕ СМЕРНИЦА И ПРЕПОРУКА

4.1. Формирање препорука и смерница за истраживање, планирање и пројектовање насеља и динарских брвнара, стр. 247

4.1.1. Психолошки фактори и препоруке, стр. 248

4.1.1.1. *Преферирани однос са окружењем*, стр. 248

4.1.1.2. *Преферирани односи и композиције*, стр. 250

4.1.1.3. *Преферирани волумени и форме*, стр. 251

4.1.2. Природни фактори и препоруке, стр. 253

4.1.3. Друштвено-економски фактори и препоруке, стр. 256

4.1.4. Технолошки фактори и препоруке, стр. 256

4.1.5. Културолошки фактори и препоруке, стр. 257

4.2. Практична примена формираних препорука и смерница на примеру савремене динарске брвнаре у контексту пројектовања, очувања и заштите, стр. 260

4.2.1. Контекст и изградња куће Пазуревић, стр. 260

4.2.1.1. *Природни контекст*, стр. 262

4.2.1.2. *Психолошки контекст*, стр. 263

4.2.1.3. *Друштвено-економски контекст*, стр. 264

4.2.1.4. *Технолошки контекст*, стр. 264

4.2.1.5. *Културолошки контекст*, стр. 265

4.2.1.6. *Конципирање објекта*, стр. 265

4.2.1.7. *Искусва породице Пазуревић*, стр. 268

4.2.2. Примери кућа за одмор на Јахорини-Нова динарска кућа, стр. 269

4.2.3. Практична провера принципа народног градитељства на примерима савремених кућа, стр. 273

4.3. Заштита и очување културног предела кроз препоруке и смернице за формирање културних рута, стр. 274

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

5.1 Верификација полазних хипотеза, стр. 277

5.1.1. Анализа утицаја природног окружења на изградњу и развој материјалних и нематеријалних вредности динарске брвнаре методом компилације, стр. 278

5.1.2. Анализа утицаја природног окружења на изградњу и развој материјалних и нематеријалних вредности динарске брвнаре методом интервјуа, стр. 279

5.1.3. Анализа утицаја природног окружења на изградњу и развој материјалних и нематеријалних вредности динарске брвнаре методом компарације, стр. 282

5.1.4. Анализа утицаја природног окружења на изградњу и развој материјалних и нематеријалних вредности динарске брвнаре методом компилације, стр. 284

5.1.4.1. *Мерење микроклиматских услова у окружењу брвнаре*, стр. 285

5.1.4.2. *Начин мерења, мерна места и анализа резултата*, стр. 286

5.1.5. Анализа утицаја природног окружења на изградњу и развој материјалних и нематеријалних вредности динарске брвнаре методом анкете, стр. 289

5.1.5.1. *Опис анкете*, стр. 289

5.1.5.2. *Анализа резултата анкете и формирање закључака*, стр. 290

5.2. Основни закључци, смернице и правци даљих истраживања, стр. 301

5.3. Значај добијених резултата са теоријског, методолошког и практичног становишта, стр. 309

6. БИБЛИОГРАФИЈА – ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА, стр. 311

7. СПИСАК И ПОРЕКЛО ПРИЛОГА И ИЛУСТРАЦИЈА, стр. 317

8. ПРИЛОЗИ

8.1. Прилог 1, стр. 323

8.2. Прилог 2, стр. 335

8.3. Прилог 3, стр. 344

8.4. Прилог 4, стр. 374

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

Структура основног дела рада конципирана је у складу са научним методама и садржајем истраживања, тако да наизменично прати истраживање теоријског оквира и контекстуализацију у теорији и пракси. Структуру докторске дисертације чини пет главних делова: (1) увод у истраживање, (2) теоријски део истраживања, (3) операционализацију истраживања, (4) сумирање резултата истраживања и формирање смерница и препорука и (5) закључна разматрања. Увод у тематски обухват дисертације, тј. прва глава обухвата проблем и предмет истраживања, циљеве истраживања, задатке истраживања, полазне хипотезе, методе истраживања, преглед научне оправданости и очекиваних резултата, као и изворе информација и литературе о предмету и проблему истраживања. Теоријски део истраживања најпре садржи разматрања еволуцијом стечених механизма реакција на окружење, емоције, биолошке основе естетских реакција, естетске преференције, људске склоности и дефинисање основних појмова биофилија и народна архитектура. У другом делу рада дефинисана су поглавља која се баве значајем природе и окружења за човека, односом брвнаре са окружењем, потребом човека за окружењем које изазива осећај сигурности, елементима окружења које човек преферира, везом архитектонских елемената брвнаре са елементима природног окружења, мапирање и анализа простора на коме се врше истраживања на основу Теорија биофилије, Теорије видик-заклон, Теорије саване и Теорије алтернативног излаза, као и поглавља у којима се анализира развој насеља и динарске брвнаре на подручју Босне и Херцеговине. Поред тога, анализирани су међународне повеље и препоруке у свету, као и законска регулатива у Босни и Херцеговини, у области очувања и заштите културног наслеђа, са акцентом на народном градитељству. Трећи део докторске

дисертације обухватају анализу контекста истраживања, анализу изабраних студија случаја динарских брвнара на простору Босне и Херцеговине, као и компаративну анализу и валоризацију динарских брвнара на простору Босне и Херцеговине према утврђеним критеријумима. Четврти део обухвата сумирање резултата истраживања, формирање смерница и препорука за планирање насеља, савремено пројектовање брвнара, као и смернице за заштиту, ревитализацију и презентацију народне архитектуре. Пети део представља закључна разматрања са основним закључцима, значајем добијених резултата са теоријског, методолошког и практичног становишта, као и смерницама и правцима за даља истраживања у оквиру теме.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

Докторска дисертација „Развој материјалних и нематеријалних вредности динарске брвнаре на простору Босне и Херцеговине“ кандидата Драгољуба Д. Боројевића, представља значајан допринос у научној области Архитектура и урбанизам, са посебним утемељењем у ужој научној области Историја, теорија и естетика архитектуре и визуелних уметности и обнова градитељског наслеђа, посебно везано за проучавање, заштиту, ревитализацију и презентацију народног градитељства Босне и Херцеговине, са фокусом на динарске брвнаре. Посебан значај и оригиналност овог истраживања огледа се у томе што оно представља вредан допринос у области унапређења примене савремене доктрине очувања и заштите народног градитељства у Босни и Херцеговини, а што је анализирано и практично проверено на примерима заштите и презентације сеоских кућа брвнара.

Савременост истраживања се огледа у тумачењу и преиспитивању актуелних теоријских принципа везаних за развој доктрине заштите градитељског наслеђа. Тежиште рада дато је на сагледавању изузетних универзалних вредности народног градитељства брвнара у Босни и Херцеговини, као и њихове околине, њиховом коришћењу при валоризовању, као и конзерваторском третману и развоју метода управљања овим локалитетима у савременим условима. Посебна пажња посвећена је испитивању и дефинисању могућности њихове обнове, презентације и савременог коришћења као заједничког европског и светског културног наслеђа.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Кандидат је за потребе спровођења истраживања користио литературу релевантну за област рада, предмет и циљеве истраживања. На основу коришћених библиографских јединица може се увидети да је извршен преглед кључних теорија којима се проблематизује предмет дисертације са различитих дисциплинарних и интердисциплинарних становишта.

Библиографија је систематизована у односу на изворе и литературу. Као извори у раду су коришћени архивска грађа, планска, пројектна и фотографска документација, као и извештаји из обимне документације Архива Републике Српске (Бањалука), Републичког завода за заштиту културно-историјског и природног наслеђа Републике Српске (Бањалука) и Музеја Републике Српске (Бањалука), а који се односе на народно градитељство које је истраживано. Литература је подељена у четири групе, ради боље систематизације и прегледа за будуће истраживаче, и то: општа литература, литература о биофилији, простору и архитектури, литература о заштити културног наслеђа у целини и литература о народном градитељству – страни и домаћи аутори.

Списак најзначајнијих теоријских радова:

Appleton, J. *The Experience of Landscape*, New York, John Wiley and Sons, (1975).

Deroko, A. *Folklorna arhitektura u Jugoslaviji*, Beograd, Univerzitet u Beogradu, (1974).

Deroko, A. *Folklorna arhitektura u Jugoslaviji*, Narodna arhitektura- I. ,Beograd, Univerzitet u Beogradu, Naučna Knjiga, (1964).

Evolution of Human Social Behavior (Edited by Lockard S.J), Chicago, The evolution of human social behavior (1980), 49–66.

Findrik, R. *Dinarska brvnara*, Staro selo Sirogojno, (1998).

Kojić, Branislav, *Seoska arhitektura i rurizam, teorija i elementi*, Beograd, Univerzitet u Beogradu, Građevinska knjiga, (1973).

Kojić, Branislav, *Razvoj kuće i kulture stanovanja u selima Srbije*, Glasnik etnografskog muzeja Beograd, br. 44, (1980), 53-74.

Orians, G.H.: "Habitat selection: General theory and applications to human behavior", from *The Evolution of Human Social Behavior* (Edited by Lockard S.J), (1980).

Wilson, E.O., *Biophilia, the human bond with other species*, Harvard University Press, (1984).

Vilson, E.O., *O ljudskoj prirodi*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, (2007).

Vilson, E.O., *Stvorenje, poziv za spas života na zemlji*, Zagreb, Naklada Jasenski i Turk, (2009).

Поред наведене, кандидат је користио веома обимну литературу из проблематике третиране у раду, интерпретирао је изворе и формирао драгоцен попис референтне литературе, који обухвата велики број дела на српском и енглеском језику. Попис литературе ће служити у будућности као драгоцен база података и другим истраживачима. Поред монографија и радова из стручних и научних часописа, те радова са актуелних конференција, кандидат се позива и на бројне електронске изворе.

Наведени попис литературе и извора показује да је кандидат стекао добар увид у предметну материју, посебно у објављене расправе у савременој литератури, као и да је остварио увид у архивску грађу.

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

У оквиру дисертације „Развој материјалних и нематеријалних вредности динарске брвнаре на простору Босне и Херцеговине“ примењено је више истраживачких метода којима се проверавају постављене хипотезе. Научне методе су коришћене адекватно и у складу са тематским обухватом предмета истраживања. Као основни научни метод овог истраживања коришћен је историографски метод, који је обухватао темељно прикупљање и анализу архивске грађе и других релевантних извора, како би се створила одговарајућа документациона основа за анализе и тумачења. У истраживање је укључено и прикупљање теоријских ставова о предмету истраживања из савремене иностране литературе и периодике. Ова сазнања допуњена су кроз непосредно посматрање и снимање самих локалитета на терену, као и кроз драгоцене интервјуе. На основу компаративног метода упоређени су анализирани примери, међусобно и у односу на примере из ширег окружења. Типолошким методом истражене су и дефинисане основне карактеристике анализираних сеоских кућа брвнара у односу на диспозицију, функционалну схему, конструктивне и обликовне карактеристике, намену, досадашња археолошка истраживања, примењене методе техничке заштите, ревитализације и презентације. Помоћу методе синтезе изведене су опште класификације и систематизација теоријских ставова, као и закључци.

3.4. Применљивост остварених резултата

Резултати истраживања спроведених у докторској дисертацији имаће веома широку будућу примену као база за савремена истраживања у области проучавања градитељског наслеђа, па тако и за друге примере сеоских кућа брвнара на простору Босне и Херцеговине, али и шире у региону. Она ће бити значајно теоријско полазиште за ревалоризацију значаја кућа брвнара, посебно у установама заштите културног наслеђа и урбанистичког планирања, како би се скренула пажња на њихово лоше стање које није адекватно њиховом културно-историјском, архитектонском, научном и меморијалном значају. Резултати истраживања ће се у адекватној форми користити и у академској настави из области историје архитектуре и заштите градитељског наслеђа.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидата за самостални научни рад

Анализом докторске дисертације под насловом: „Развој материјалних и нематеријалних вредности динарске брвнаре на простору Босне и Херцеговине“, Комисија закључује да је кандидат показао стечену способност за спровођење самосталног научно-истраживачког рада. Кандидат је исказао способност за самостално постављање и развијање истраживачких проблема, што се увиђа у кохерентном и јасно артикулисаном тематском оквиру дисертације. Кроз структуру истраживања развијене су релевантне хипотезе и истражени су сложени односи између теорије и праксе очувања и заштите културног

наслеђа, са акцентом на народном градитељству. Овим се указује да је одабрана тема савремена, драгоценна и релевантна за научну област архитектуре и урбанизма, посебно у оквиру уже научне области Историја, теорија и естетика архитектуре и визуелних уметности и обнова градитељског наслеђа.

Кандидат је показао способност за самосталан избор методолошких алата који су одговарајући за циљеве истраживања. У дисертацији успешно су примењени низ теоријских и аналитичких метода и изведен је системски преглед литературе, чиме је приказана компетентност да се прецизно одабере и прилагоди метод специфичном истраживачком оквиру, као и способност за теоријску интеграцију и интердисциплинарни приступ истраживању. Кандидат показује способност за критичко разматрање теорија и методолошких приступа, као и иновативност у развијању методологије коју је могуће применити у архитектонској пракси. Показатељ вештина кандидата за самосталан научни рад представљају радови из области дисертације објављени у међународним и националним часописима, као и друге активности у пољу архитектуре које се односе на примењено истраживање.

На основу увида у рад изложен у докторској дисертацији, Комисија закључује да кандидат Драгољуб Д. Боројевић поседује неопходна знања и способности за успешан самостални научно-истраживачки рад и да ће на тај начин допринети развоју савремене теорије и праксе у научном пољу техничко-технолошких наука, научној области Архитектура и урбанизам и ужој научној области Историја, теорија и естетика архитектуре и визуелних уметности и обнова градитељског наслеђа.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

- Остварени научни допринос у научној области Архитектура и урбанизам и ужој научној области Историја, теорија и естетика архитектуре и визуелних уметности и обнова градитељског наслеђа, је у томе што су по први пут у нашој средини и региону, свеобухватно анализирани и тумачени вредности традиционалне народне архитектуре кроз студије случаја динарске брвнаре, а да би се сагледало како преференције, склоности, естетске потребе и потребе за сигурношћу, кроз однос елемената архитектуре са елементима природе, утичу на архитектуру. Кроз сазнање шта човек преферира у окружењу и како окружење утиче на естетске преференције, формиране су препоруке и смернице за формирање простора и елемената у простору по мери човека.
- Значајан научни допринос кандидата се огледа у формирању теоријске базе истраживања засноване на савременим тумачењима традиционалне динарске брвнаре у Босни и Херцеговини и у региону, као и успостављању критеријума, циљева и унапређених приступа у процесу њихове валоризације, заштите, ревитализације и презентације.

- Поред тога, примењени методолошки приступ и резултати до којих је кандидат дошао у свом истраживању свакако доприносе јасном сагледавању значаја ове врсте културног наслеђа у европским оквирима и њихових вредности и савремених потенцијала.
- Остварене анализе и тумачења значајна су не само за историју и теорију архитектуре и урбанизма, већ и за вредновање и очување градитељског наслеђа, али и за друге науке које су уско повезане са њима.
- Кандидат је остварио и научни допринос методологији истраживања, јер је кроз узорно постављену структуру рада показао да је у потпуности савладао различите методе примењиве у научном раду. Посебно треба издвојити три области у којима су до изражаја дошле његове способности искусног истраживача. То је прво, способност одабира и интерпретације података из извора и литературе, што му омогућава да формира солидну подлогу на којој ће градити своје истраживање. Друго је, доследна примена историографског метода и темељан рад у прикупљању грађе и релевантне оригиналне документације везане за дела која су предмет рада, те аналитичан, прецизан и објективан приступ материјалу који је прикупљен, уз обухватање свих елемената који доприносе расветљавању проблема који обрађује. Треће је јасно постављање принципа и критеријума на основу којих доноси своје закључке и вредновање карактеристичних примера сеоских кућа брвнара у Босни и Херцеговини у укупном корпусу ове врсте наслеђа.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Методолошки допринос овог истраживања огледа се у формирању препорука и смерница, које би узимале у обзир психолошки контекст, потребе, склоности и преференције човека, приликом пројектовања и планирања простора, а како би се креирао простор по мери човека. Методолошки, прво је потребно снимити однос објекта са окружењем (положај на терену, морфологију терена, облике вегетације, оријентацију), утврдити материјалне вредности (функционалну организацију, волумене унутра и споља, отвори, конструктивна решења, обраду и употребу материјала), те утврдити нематеријалне вредности (традиционална знања, веровања, обичаје, начин живота и препознати утицај еволуцијом стечених склоности и преференција на изградњу објекта). Допринос истраживања у оквиру праксе пројектовања, планирања као и очувања културног наслеђа, треба да буде позив на одговорнији однос према културном наслеђу и традицији. Веома је важно заштитити преостале брвнаре, насеља и амбијенте у којима се оне налазе, да у периоду савремене изградње етно-села, током које се занемарују принципи које је народни градитељ поставио, те настају форме и целине потпуно слободно интерпретиране од стране инвеститора, у окружењу које није оквир у коме су настајале, те врло често ни функционално нити обликовно не одговарају народној архитектури на том подручју. Због будућих генерација неопходно је сачувати изворне облике, принципе изградње и однос са природним

окружењем традиционалне архитектуре, онаквом каква она јесте била. У време када сеоска насеља остају празна, а у њима још постоје динарске брвнаре, сложеније организације из последњег стадијума развоја брвнаре, њихово очување и претварање у музеје на отвореном може да буде шанса за сеоска насеља да поново оживе. Природно окружење у коме је градитељ градио утицало је на начин изградње, те постало оквир, позорница и кулисе у коме су објекти смештени, самим тим и неодвојиви део архитектонске целине. Објекти без природног окружења или ван природног окружења у коме их је народни градитељ изградио, немају исту културну и архитектонску вредност, те је неопходно посебну пажњу посветити планирању и очувању предела.

Резултати истраживања представљају могућност практичне примене принципа традиционалне народне архитектуре, облика и односа у изградњи савремених објеката, савременим материјалима и прилагођених данашњем начину живота са духом традиције која се у њима препознаје, те покушај да се преостали културни предели на посматраном подручју заштите и сачувају као део културног наслеђа.

4.3. Верификација научних доприноса

M20 – Радови објављени у научним часописима међународног значаја

M23 – међународни научни часопис

Borojević, Dragoljub: „Natural environment as an influencing factor for the architecture of the Dinaric and Carpathian log cabin”, in: Starinar, Issue 72 (2022), 337-352.

<https://doi.org/10.2298/STA2272337B>

M50 - Радови објављени у научним часописима националног значаја

M51 – водећи научни часопис националног значаја

Borojević, Dragoljub: „Factors of Esthetic Preference, Space and Forms”, in: Facta Universitatis, series: Architecture and Civil Engineering, Vol. 17, No 1 (2019), 119-132.

<https://doi.org/10.2298/FUACE190227005B>

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу прегледа и анализе докторске дисертације кандидата **Драгољуба Д. Боројевића**, дипл. инж. арх, Комисија констатује да је дисертација написана у складу са одобреном темом и пријавом на коју је Универзитет у Београду дао сагласност, да испуњава научне критеријуме и пружа оригинални научни допринос у области Архитектура и урбанизам и ужој научној области Историја, теорија и естетика архитектуре и визуелних уметности и обнова градитељског наслеђа, за коју је матичан Архитектонски факултет. Утврђује се да докторска дисертација у потпуности задовољава научне критеријуме у погледу квалитета, доприноса и применљивости резултата у даљем истраживачком раду. Комисија истиче

вредност спровођења истраживачког рада који се потврђује у примени методолошког алата на конкретним задацима. Кандидат је показао способност за самосталан научно-истраживачки рад, што је потврђено изработом докторске дисертације, као и објављеним радовима у научним часописима и другим научним доприносима.

На основу претходно наведеног, Комисија предлаже Наставном и научно-уметничком већу Универзитета у Београду - Архитектонског факултета, да се докторска дисертација под називом: „**Развој материјалних и нематеријалних вредности динарске брвнаре на простору Босне и Херцеговине**“, кандидата Драгољуба Д. Боројевића, дипл. инж. арх, изложи на увид јавности и упути на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду.

У Београду, 11.05.2026. године

КОМИСИЈА:

др Марко Николић, ванредни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

др Јелена Ристић Трајковић, ванредни професор
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

др Милош Аранђеловић, доцент
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

др Светлана Боројевић, редовни професор
Универзитет у Бањалуци - Филозофски факултет